

**OSKAR UAYLDNING “DORION GREYNING PORTRETI” VA
ISAJON SULTONNING “BOQIY DARBADAR” ROMANLARIDA
MIFOLOGIK MOTIVLAR**

**Buxoro davlat instituti
mustqil izlanuvchisi D.S.Ruziyeva**

Annotation: Intellectual work, the philosophical content and concept of works of art, the combination of science and art, the creation of literary works of science, artists, craftsmen, brochures or composers, the interpretation of works of art, including verses and verses. are works that arise from a mixture of imperialist occupation.

Аннотация: В статье рассматривается эволюция интеллектуального романа на примера эпоса Алигьери Данте « Божественная комедия » одного из шедевра мировой литературы. Также представление философское и религиозное мировоззрение художника и его взгляды на проблему выражения э этом провидение.

Keywords: Customs, divine–enlightening, civilization, socio-economic development, interethnic elations Intellectual novel, imperialist.

Oskar Uayldning “Dorion Greyning portreti” asari o‘ziga xos tasvir yo‘siniga ega. Unda yaxshilik va yomonlik, muhabbat va nafrat, insonni tubanlikka tortuvchi illatlar aks etgan, asarning mazmun-mohiyati, qahramonlarning nutqi, xatti-harakatlari ko‘p hollarda portret badiiy detali orqali ochib beriladi. Rassom Bezil Xolluordi tomonidan chizilgan portret asarning so‘ngiga qadar asosiy detal bo‘lib xizmat qiladi. Chunki, ushbu detal ham rassom Xolluordning ichki kechinmalari ham Dorion Greyning umr bo‘yi qilgan gunohlarini ko‘rsatuvchi qalb o‘zgarishlarini ifodalovchi badiiy majoziy ko‘zgu sifatida xizmat qiladi. ushbu portret asar so‘ngida rassom Xolluordning ham, Dorion Greyning ham bevaqt o‘limiga sabab bo‘ladi. Ushbu asardagi portret detali inson asl qiyofasini ko‘rsatuvchi vijdoniy ko‘zgu vazifasini bajaradi.

Portret insonning ruhiy olamini ko‘rsatuvchi muhim badiiy detal sifatida namoyon bo‘ladi. Dorianning hayotidagi har bir voqea ro‘y berishi bilanoq, ularning xabari portretga yetib keladi. Portretda tirik Dorianning qilg‘iliklari aks etmaydiyu, uning ruhiyatida, qalbid sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar aks etadi. Dorian xomlik qilib sodir etgan har bir nojo‘ya ishning muhri suratga tushadi. Sekin-asta surat aql bovar qilmaydigan darajada badbashara bo‘lib boraveradi. Yozuvchi ana shunday

badiiylik unsurlari asosida asarning g‘oyaviy ahamiyatini asoslay boshlaydi. O. Uayld shaxs sifatida afsonaviy mohiyatga ega bo‘lib, asarlarini qadimgi afsona, rivoyat, ertak, doston aytuvchi (skazitel) iste‘dodli kishilar yoki baxshilar xarakteridagi ijodkor bo‘lganligini ko‘p adabiyotshunoslar, ijod ahli tomonidan qayd qilingan.¹Shu ma’noda, O. Uayld asarlarining mag‘iz-mag‘iziga mifologik poetika unsurlari singib-o‘zlashib ketganligini sezish mumkin bo‘ladi. Roman mifologik tizimida eng avvalo, hikmatli fikrlar, donishmand o‘gitlar turkumi muhim o‘rin tutadi. Intellektual asar mohiyatan ziyolilar, olimlar, san’atkorlar obrazi, san’at va ilmning badiiy talqinlari bilan bevosita bog‘liqligining o‘zi ularda hikmatomuzlik fazilati yetakchilik qilishi tabiiy hol hisoblanadi. Maqol, hikmat, naql, o‘git, tanbeh ruhida asarlar esa mifologiyaning, xalq og‘zaki ijodining eng qadimgi va eng ommabop janrlari hisoblanadi.

“Dorian Greyning portreti” romanining dastlabki sahifalaridan uning hikmatomuzchilik fazilati yaqqol ko‘zga tashlanadi. Yozuvchi asar boshlarida (I bobda) Dorianning adabiy portretini Lord Henri nigohi orqali chizib ko‘rsatadi:

“Lord Henry looked at him. Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair. There was something in his face that made one trust him at once. All the candour of youth was there, as well as all youth's passionate purity. One felt that he had kept himself unspotted from the world.”² Mazkur portretida komil shaxs, pokiza qalb kishi ma’naviyati namoyon ekanligini sezish mumkin. Dorian Grey yuksak madaniyatli yigit sifatida dunyo adabiyoti, og‘zaki ijod, falsafiy qarashlar, mashhur adabiy va tarixiy timsollarni chuqur tafakkur bilan biladigan yetuk ma’naviyat sohibi ekan, u insonning yuz ko‘rinishi ko‘rkam bo‘lsa, ichki olami, ruhiy dunyosi ham ko‘rkam va ibratli bo‘ladi, degan fikrda edi. Uning Gerakl, Odissey, Vergiliy, Faust, Doktor Faustus kabi afsonaviy qahramonlar faoliyatini ancha yaxshi bilishi boisidan unda hayotga donishmandona qarash, voqeliklardan hikmatli xulosalar chiqarish fazilati shakllangan. Buni ular orasidagi hikmatli qarashlar, fikr-tafakkur orasidagi mushtaraklik mazmunida ham kuzatish mumkin.

Lord Henri xushbichimligi va samimiy yigit Dorian Greyga qiziqib qoladi, u bilan insoniy munosabatlarini mustahkamlash uchun intiladi. U Dorianning kimligini, avlodini, o‘zining yoqimli yigit ekanligini bilib, Lord Henri Dorianning

¹ Вл. А.Луков, Н.В.Соломатина. Феномен Уайльда. Тезеурусный анализ. “Наука”, Москва, 2007. Стр. 57-67

² Oscar Wilde. The Picture of Dorian Gray. <http://www.aliceandbooks.com/> - P.16 (Bundan keying misollar shu asardan olingan.)

ota-onasi bevaqt vafot etganini bilib, yetimlikda bemehr qariyaning zulmi ostida yashagan o'g'ilning qismati, degan mulohazaga boradi. Bularning bari g'aroyib, yigitga ajib bir qiyofa baxsh etadi, uning maftunkorligini yanada oshiradi". Lord Henri bundan "a tragedy that possesses artistic elements of beauty crosses our lives" (P.86) degan xulosa chiqaradi, – eng kamsuqum, eng arziyas bir gulning gullashi uchun ham dunyolar to'lg'oq dardini boshdan kechirmaklari zarur!

Bu mulohazalar va go'zallikning paydo bo'lishi naqadar qiyin bo'lsa-da, baribir mahv bo'lishi ham hayot haqiqati ekanligi to'g'risidagi falsafiy xulosa zuhur etadi. Ular Dorian Greydek yoqimli yigitning buzuq muhit bag'rida yovuz kimsaga, baxtsiz odamga aylanishi kabi murakkab qismatiga ishora yoki bashorat hisoblanadi. Yozuvchi Dorianning mukammal axloqiy go'zalligi va xushbichim xarakter talqinida olis tarix bag'rida – qadim Yunon mifologiyasidagi go'zallik va ishq timsoli bo'lgan Afrodita va uning marmar haykali timsolidan foydalangan.

Go'zallik va mukammallikni yovuzlikning, hasadgo'ylikning yemirilishi, oyoqosti qilinishi kabi azaliy falsafiy mohiyat mazkur roman g'oyaviy pafosining markaziy masalasi sanaladi.

Roman boshida muqaddima qilib, unda go'zallik falsafasining teran va notakror jihatlari talqin etilgan. Uayld romanining birinchi jumlasini "The artist is the creator of beautiful things" (P.3) deyilgan. Bu kalomda mazkur asar falsafiy-g'oyaviy ko'lamining asl ma'nosi, ya'ni, javhari o'z ifodasini topgan. Qolaversa, adabiyot va san'atning, barcha san'atkorning bosh maqsadi ham shu: hayotdagi, inson faoliyatidagi go'zallikni, go'zal tuyg'u va go'zal faoliyatni ulug'lash!

Uayld "beauty" mohiyatiga shu go'zallikdan ham ko'ra kengroq falsafiy-ijtimoiy ma'no va vazifa yuklagan.

"Those who find ugly meanings in beautiful things are corrupt without being charming" (P.3), - deb yozadi adib yana. – This is a fault". Bu o'rinda yana "go'zallik" bir ma'noda emas, o'zida ancha keng falsafiy ma'no tashiydi. Bu fikr yetakchi qahramon Dorian Grey nuqtai nazaridan aytilayotgani ham aniq. Go'zallikdan, yana iymon, e'tiqod, adolat yoki rahm-shafqat axloqidan ayb topuvchilar, bu sifatlarga amal qilmovchilar hayotda "yoqimli" bo'lmaydilar, buning gunoh ekanligini xayolgayam keltirmaydilar. Bu Greyning yon-atrofidagi munofiqsifat odamlarga nisbatan axloqiy bahosidir. Dorian dastlab tashqi ko'rinishining yoqimligi, samimiy va rahm-shafqatli ma'naviyati bilan barchaga ibrat edi. Ammo, oxir-oqibatda u nomunosib yo'llargayam qadam qo'yadi, hatto, qotilga aylanadi. Yunon mifologiyasi, uning ezgu qalb, go'zallik va ezgulik namunasi bo'lgan qahramonlari (Gerakl yoki Afrodita kabi) ta'sirida hayotni va odamlarni shunday oliyjanob fazilatlar sohibi sifatida ko'rishni istaydi.

Romanning birinchi bobidayoq hikmatomuzlik fazilati yaqqol namoyon bo'ladi. Dorian Greyning g'aroyib portretini chizgan iste'dodli rassom Bezil Xolluord do'sti Grey xarakteridan kelib chiqib, aytadi:

Mana, rassom Xolluordning yana bir hikmatomuz fikri: "The ugly and the stupid have the best of it in this world. They can sit at their ease and gape at the play. If they know nothing of victory, they are at least spared the knowledge of defeat. They live as we all should live — undisturbed, indifferent, and without disquiet."(P.6)

Mazkur aforizm mohiyati ham avvalo, Grey xarakter – tiynati ifodasi bilan bog'liq bo'lib, shuningdek, u umumaxloqiy ahamiyatga ega. Bu o'rinda "badbashara" so'zi haqorat, kamsitish ma'nosida emas. "Badbashara" so'zida Grey kabi murakkab xarakterli kishilarga xos xususiyatlar umumlashtirilgan. Bundaylar boshqalarning qahramonligiga ham, aziyatiga ham beparvo. Bu bilan loqaydlik, boshqalar dardi yoki chiroyli va samimiy bo'lsa-da, Dorian Grey xarakterida o'zgaralar qismatiga beparvolik xususiyatlari mavjud.

Romanning murakkab xarakterli timsollaridan biri Lord Henrining Dorian Grey bilan suhbatida bildirgan mulohazalarida falsafiy hikmatomuzlik fikrlari aks etgan:

"...if one man were to live out his life fully and completely, were to give form to every feeling, expression to every thought, reality to every dream—I believe that the world would gain such a fresh impulse of joy that we would forget all the maladies of mediaevalism, and return to the Hellenic ideal—to something finer, richer than the Hellenic ideal, it may be!" (P.18)

Romanda ko'p obrazlarning faoliyatida, o'z yo'lini topishida muhim rahnamolik ta'siriga ega bo'lgan Lord Henrining falsafiy-ijtimoiy qarashlarida hikmat mohiyati aks etadi.

"I don't desire to change anything in England except the weather," – he answered. "I am quite content with philosophic contemplation. But, as the nineteenth century has gone bankrupt through an over-expenditure of sympathy, I would suggest that we should appeal to science to put us straight. The advantage of the emotions is that they lead us astray, and the advantage of science is that it is not emotional". (P.36)

Адабиётлар руйхати:

1. Куръони Карим. Ўзбекча изохли таржима. Таржима ва изохлар. Алоуддин Мансур. «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. Тошкент. 1992, 15-бет.

2. Шавкат Мирзиёев Милий тараққиёт йналишни йўналтиришга қаратилган қатъият билан давом эттириб, янги вақтга кўтарамиз. 1-жилд. Тошкент- «Ўзбекистон»-2018, 18-бет

3. Миллатлараро муносабатлар соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепциясини тасдиқлаш тўғрисида (Ўзбекистон Республикаси фармони). «Халқ сўзи», 2019 йил 19-ноябр.

4. Адабиёт назаяси. Исажон Султон. -Т.: Ўқитувчи, 1986